

Олексієнко Володимир Анатолійович,
слухач ННІЗДН Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри
кримінального права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент *Мостепанюк*
Людмила Олександрівна

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 191 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Анотація. Досліджуються питання щодо кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого ст. 191 Кримінального кодексу України. Аналізується склад даного злочину. Здійснюється відмежування злочину, передбаченого ст. 191 КК, із суміжними діяннями.

Ключові слова: привласнення, розтрата, заволодіння, чуже майно, ввірене майно.

Summary. The questions of the criminal-law characterization of the crime under Art. 191 of the Criminal Code of Ukraine. The composition of this crime is analyzed. The crime provided for in Art. 191 of the Criminal Code, with related actions.

Keywords: misappropriation, squandering, seizure, alien property, entrusted property.

Одним із важливих напрямів розбудови України як незалежної демократичної держави є протидія злочинності. На фоні тривалої економічної рецесії стан криміногенної обстановки свідчить про збереження високого рівня злочинів проти власності, що висуває перед системою протидії злочинності та суспільством в цілому якісно нові вимоги щодо організації, трансформації та адаптації до новітніх викликів.

Злочин, передбачений у ст. 191 Кримінального кодексу України (далі – КК) як один з досить розповсюджених злочинів проти власності має суспільно небезпечний характер, що полягає в руйнуванні саме економічних аспектів суспільних відносин. Саме тому правильне визначення та сприйняття його структурних елементів, а саме об'єкта, суб'єкта привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, а також об'єктивної та суб'єктивної сторін злочину, дозволяє з'ясувати соціальну сутність цього складу злочину, а також визначити межі дії кримінально-правової норми, а також суспільно небезпечні наслідки діяння.

Беручи до уваги загальновідомі постулати теорії кримінального права, ми зупинимось на деяких специфічних особливостях вказаного злочину. Так, під предметом злочину, передбаченого ст. 191 КК, слід розуміти виключно речі матеріального світу, впливаючи на які, винний завдає шкоду суспільним відносинам, або з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу злочину. У зв'язку з наведеним, виникає питання, чи можуть бути предметом привласнення безготівкові гроші, що перебувають в обігу на банківських рахунках? Ввіреном майном є майно, яке було передане особі власником чи уповноваженим ним суб'єктом на умовах фактичного тимчасового володіння (утримання) без правомочностей власності із зобов'язанням вчинити певні дії щодо майна для досягнення визначеної мети. Під майном, яке перебуває у віданні особи, слід розуміти майно, передане власником чи уповноваженим ним суб'єктом на умовах наділення особи певним обсягом прав володіння, користування та розпорядження цим майном, що забезпечує можливість оперативного управління ним для досягнення певної мети, визначеної власником або без такої, але на визначених договором чи законодавством умовах. Отже, на підставі викладеного робимо висновок, що квінтесенцією розмежування ввіреного майна та майна, що перебуває у віданні особи, є характер правовідносин між власником і цією особою, а також обсяг повноважень по відношенню до майна. Щодо ввіреного майна – це відносини з фактичною можливістю володіння (утримання) майна (виникають виключно на договірній основі), щодо майна, яке знаходиться у віданні, – це відносини із наявністю певного обсягу правомочностей власності щодо майна (ґрунтуються як на положеннях договору, так і чинного законодавства).

Також свою специфіку має об'єктивна сторона складу злочину. Так, судова практика Верховного Суду України щодо розгляду справ про злочини проти власності визначає привласнення як незаконне утримання (заволодіння) винним на свою користь чужого майна, яке було йому ввірене чи перебувало у його віданні. Вочевидь, поняття «утримання» є вужчим за поняття «заволодіння» (перехід майна із законного володіння, обумовленого його ввіренням чи віданням, у незаконне), тому не може бути йому тотожним. На нашу думку, привласнення чужого майна слід трактувати як протиправне обернення особою майна, яке було їй ввірене чи перебувало у її віданні, на свою користь шляхом його незаконного утримання, неповернення, відокремлення від іншого ввіреного майна чи іншого відчуження всупереч цільовому призначенню (умов згідно договору чи чинного законодавства). Сформульоване бачення сутності привласнення дає змогу, на наш погляд, охопити всі можливі його

прояви, які можуть мати форму не лише суспільно небезпечної дії або виключно бездіяльності, як це впливає з розуміння привласнення у формі незаконного утримання, неповернення.

Щодо суб'єктивної сторони привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем ми вважаємо цілком обґрунтованою думку тих науковців, які ведуть мову про корисливий мотив та мету як про обов'язкові ознаки суб'єктивної сторони даного виду злочину. Адже, на наше переконання, при вчиненні такого злочину має місце виключно прямиий умисел. При цьому для кваліфікації вчиненого не має значення момент виникнення умислу (раптово виниклий чи заздалегідь обдуманий).

Також не можна обійти увагою деякі аспекти кваліфікуючих ознак складу злочину, передбаченого ст. 191 КК. Так, при вчиненні привласнення та розтрата майна відбувається зловживання довірою власника, який зазначене майно ввірив особі чи передав у її віданні. Однак таке зловживання, на відміну від випадків вчинення шахрайства, не є конститутивною ознакою складу злочину, передбаченого ст. 191 КК, адже є не способом відчуження майна у власника, а його (відчуження) супутньою характеристикою, яка має радше етичне аніж юридичне значення в цьому випадку. Зловживання довірою може мати місце вже після отримання майна особою у своє володіння, яке відбулося на добросовісній основі, законній підставі. Якщо ж саме заволодіння майном відбувається шляхом зловживання довірою, тобто із заздалегідь (до отримання майна) сформованим умислом на його незаконне заволодіння, тоді має місце шахрайство. Власне кажучи, за цим моментом і відмежовуються злочини, передбачені ст.ст. 190 та 191 КК [1, с. 115].

Список використаних джерел

1. Берзін П.С. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник : у 3-х т. Т. 1. Загальні засади. 2-ге вид., виправл. та доповн. Київ : Дакор, 2019. 562 с.
2. Коваленко Н. Корисливі мотиви вчинення корисливо-навальницьких злочинів: ознаки та соціальна сутність. *Актуальні питання публічного та приватного права*. 2013. № 5. С. 83–87.
3. Українська кримінологічна енциклопедія / за заг. ред. В. В. Чернея, В. В. Сокурєнка; упоряд. О. М. Джу́жа, О. М. Литвинов. Харків – Київ : Харк. нац. ун-т внутр. справ, Нац. академ. внутр. справ, Кримінолог. Асоціація України, Золота мила. Харків, 2017. 804 с.
4. Ярмиш Н. Визначення суб'єкта привласнення чи розкрадання чужого майна. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. №4 (37). С. 69–74.